झारखण्ड शैक्षिक अनुसंधान एवं प्रशिक्षण परिषद, राँची

2023-24

आदर्श-प्रश्नपत्र(मॉडल प्रश्न-पत्र)

विषय - संस्कृत **Time:-03:00 Hr**

कक्षा - दशमी FM-80

सामान्यनिर्देशः-

- अभ्यर्थिनः यथाशक्ति स्वशब्देषु उत्तरं दद्युः।
- कुलप्रश्नानां संख्या 52 अस्ति।
- प्रश्नः 1 तः 30 पर्यन्तं बहुविकल्पप्रश्नाः सन्ति, प्रत्येकं प्रश्ने चत्वारः विकल्पाः सन्ति।
- सम्यक् विकल्पं चिनोतु। प्रत्येकं प्रश्नस्य कृते एकं अंकं विनियोजितं भवति।
- प्रश्नसङ्ख्या 31 तः 38 पर्यन्तं अतीव लघु उत्तरप्रश्नाः सन्ति। येषु कस्यापि 6 प्रश्नस्य उत्तरं दातुं अनिवार्यम् अस्ति। प्रत्येकस्य प्रश्नस्य मूल्यं 2 अङ्केषु निर्धारितं भवति।
- प्रश्नसङ्ख्या 39 तः 46 पर्यन्तं लघुउत्तरप्रश्नाः सन्ति। येषु कस्यापि 6 प्रश्नस्य उत्तरं दातुं अनिवार्यम् अस्ति। प्रत्येकस्य प्रश्नस्य मूल्यं 3 अङ्केषु निर्धारितं भवति।
- प्रश्नसङ्ख्या 47 तः 52 पर्यन्तं दीर्घ उत्तरप्रश्नाः सन्ति। कस्यापि 4 प्रश्नस्य उत्तरं दातुं अनिवार्यम् अस्ति। प्रत्येकस्य प्रश्नस्य मूल्यं 5 अङ्केषु निर्धारितं भवति।

निर्देशः- अधोलिखित-वाक्ये ुषरे खां कितपदस्य सं-पद्धि विच्छे-पदं वा चिनुत-

1. **तथा+अपि** वृषः न उत्थितः।

(क) तथोअपि (ख) तथापि (ग) तथौपि (घ) तथे पि

2. **चलत्+अनिशम्** कालायसचक्रम् ।

(क) चलदनिशम् (ख) चलतानिशम् (ग)चलते निशम् (घ) चलतीअनिसम्

3. **पो+अनम्** अत्र वहति।

(क) पौनम् (ख)पावनम् (ग) पोअनम् (घ) पवनम्

4. अधुना **वर्ष ुत**ःअस्ति।

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

(क) वर्षा+ऋतुः (ख) वर्ष +ऋतुः (ग) वर्षो+ऋतो (घ) वर्षौ+ऋतुः

निर्देशः- रे खां कितपदानां ृ प्रिकप्रत्ययौ सं योज्य विभज्य वा विकल्पे भ्यः ुिचन

5. **(जनताः)** सर्वे जानन्ति।

(क) जन+अनीयर् (ख) जन+ तल् (ग) जन+ त्व (घ)जन+शतृ

6. बुद्धिः **(बल+ मतुप)** तन्वि सर्व कोर्षु सर्व दा ।

(क) बलवती (ख) बलवत् (ग) बलमान् (ध) बलुमान्

7. **(बल+इनि)** बलं वे त्ति।

(क) बली (ख) बलिना (ग) बलिनौ (घ) बलिने

8. छात्राः **(वद्+शतृ)** --------पठन्ति ।

(क) वदन् (ख) वदन्तः (ग) वदन्ताः (घ) वदन्तौ

निर्देशः - रे खां किंतपदे ु स्थूल-पदे ु षसमस्त-पदं विग्रहपदं वा ुस्त -

9. तदे वाुह **महान् आत्मा ये षां ते** समत्वमिति।

(क) महात्मनाम् (ख) महात्मानः (ग) महात्मानं (घ) महात्मा

10. तस्य गृहम् **उपगङ्गम्** अस्ति।

(क) गङ्गाम् उप (ख) गङ्गायाः समीपं (ग) गङ्गायै समीपं (घ) गङ्गायाः दूरम्

11**. धूर्त ः ृ गालः** हसन् आह।

(क) धूर्त-शृगालः (ख) धूर्तेनशृगालः (ग) धूर्त - शृगालान् (घ) धूर्त - शृगालाय

12**. रामः च लक्ष्मणः च** आदर्श - भ्रातरौ।

(क) रामलक्ष्मणाः (ख) रामलक्ष्मणौ (ग) रामलक्ष्मणाभ्याम् (घ) रामलक्ष्मणे भ्यः

निर्देशः - वाच्य-परिवर्त नम्उचित - पदै ः ूरयत -

13. लता चन्द्रं - - - - - - - - - ।

(क) पश्यति (ख) दृश्यते (ग)दृश्यन्ते (घ) पश्यते

14. मया------------पठ्यते ।

(क) पुस्तके न (ख) पुस्तकम् (ग)पुस्तकानि (घ) पुस्तके

15. बालकः उच्चै ः---------।

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

(क) हसति (ख) हस्यन्ते (ग)हसन्ति (घ) हस्यते

16.---------आम्रं खादामि।

(क) अहम् (ख) माम् (ग) मया (घ) अस्माभिः

17. दे वे न कार्या ण्णि-----।

(क) करोति (ख) क्रियते (ग) क्रियन्ते (घ) करोषि

निर्देशः - रे खां किस्दं /स्थूलं पद्मअशुद्धम् अस्ति तत् पदं ुश्धं ुकत-

18. अहम् आम्रं **खादति**

(क) खादामः (ख) खादामि (ग) खादावः (घ) खादन्ति

19. **जनाः** कार्य म्करोति।

(क) जनः (ख) जने (ग) जनात् (घ) जनम्

20. लता **शोभनः** बालिका अस्ति ।

(क) शोभनम् (ख) शोभने न (ग) शोभना (घ) शोभनान्

21. रामः **सीते न**पश्यति।

(क) सीताम् (ख) सीतया (ग) सीता (घ) सीतायाः

निर्देशः - समुचितं कालबोधक सं स्क्त - शब्दं लिखत-

22. दे वे शः प्रात(5:15)------------ उत्तिष्ठति।

(क) पञ्च - वादने (ख) सपाद-पञ्च-वादने (ग) सार्ध- पञ्च- वादने (घ) पादोन-पञ्च-वादने

23. पुनः प्रातः (6:30)--------------- भ्रमति।

(क) षड् - वादने (ख) सपाद-षड्-वादने (ग) सार्ध-षड्- वादने (घ) पादोन-षड्-वादने

24. प्रातः (7:45)------------- कार्यं करोति।

(क) अष्ट - वादने (ख) सपाद-सप्त-वादने (ग) सार्ध- सप्त-वादने (घ) पादोन-अष्ट-वादने

25.अपराह्ने (1:00)---------------भोजनं करोति।

(क) एक - वादने (ख) सपाद-एक-वादने (ग) सार्ध- एक-वादने (घ) पादोन-एक-वादने

26. सायं (4:15)------------- क्रीडनाय गच्छति।

(क) चतुर्वा दने (ख) सपाद-चतुर्वा दने (ग) सार्ध-चतुर्- वादने (घ) पादोन-चतुर्वा दने

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

निर्देशः - उचित-अव्ययपदं विकल्पे भ्यः चित्वा लिखुन्त

27. 'रामायणम्' - - - - -वाल्मीकिना लिखितम्।

(क) अद्य (ख) पुरा (ग) इति (घ) इति

28. शृगालः - - - - - - - -भ्रमति ।

(क) इतस्ततः (ख)इव (ग) तदा (घ) चे त्

29. मे घः - - - - - - गर्ज ति।

(क) तदा (ख) उच्चै ः (ग) चित् (घ)विना

30. अहं - - - - - - - - विद्यालयं गमिष्यामि।

(क) अत्र (ख) विना (ग) चित् (घ) श्वः

(अपठित-गद्यां शः) **(12 अङ्काः)**

(अस्मिन् खण्डे के वलं **एक- प्रश्नानाम् उत्तराणि** एव दे यानि)

निर्देशः -अधोलिखितं गद्यां शं पठित्वा के वलं प्रश्नानाम् उत्तराणि एव दे यानि- (2x6=12)

"मम प्रियं पुस्तकं रामायणम्अस्ति । अस्मिन् ग्रन्थे मर्या दापुरुषोत्तमस्य श्रीरामस्य जीवनस्य वृत्तं वर्त ते । अस्य ले खकः महर्षि वाल्मीकिः आसीत्। सः आदिकविः आसीत्, अतः तस्य रचना आदिकाव्यम्' इति कृत्वा विद्वां सः स्मरन्ति। एतत्काव्यम् अनुष्टुप् छन्दसि निबद्धम्। अत्र श्लोकानां सं ख्या चतुर्विं शतिसहस्रं वर्तते। तेन रामायणं'चतुर्विं शतिसाहस्री सं हिता' इति नाम्ना अपि विद्वद्भिः स्मर्य ते । इदं कविना नारदस्य प्रे रणया ब्रह्मणः वचने न च रचितम्। रामायणे 'बालकाण्ड-अयोध्याकाण्ड - अरण्यकाण्ड- किष्किन्धाकाण्ड-सुन्दरकाण्ड- युद्धकाण्ड-उत्तरकाण्ड इति सप्त- काण्डानि वर्त न्ते । के चित् विद्वां सः बालकाण्डम्उत्तरकाण्डं च अवान्तरकालिकं प्रक्षे पं मन्यन्ते । तत्र श्रीरामस्य प्रमुखतः महापुरुषरूपे ण वर्ण नं वर्त" ते ।

एकपदे न उत्तरत

(31) रामायणे कस्य महापुरुषस्य जीवनस्य वृत्तं वर्तते?

(32) रामायणं के न अन्ये न नाम्ना विद्वद्भिः स्मर्य ते

(33) रामायणे कति काण्डाः सन्ति

(34) कविना रामायणं कस्य प्रे रणया रचितम्

(35) आदिकविः कः कथ्यते?

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

(36) 'लेखकः महर्षिः वाल्मीकिः आसीत्' अत्र क्रिया-पदम् किम् अस्ति?

(37) 'एतत् काव्यम्' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् अस्ति?

(38) 'केचन विद्वांसः बालकाण्डम् उत्तरकाण्डं च अवान्तरकालिकं प्रक्षेपं मन्यन्ते ।

अस्मिन् वाक्ये 'मन्यन्ते' इति क्रिया-पदस्य कर्तृ-पदं किम् अस्ति?

(अस्मिन् खण्डे केवलं लघूत्तरीय- प्रश्नानाम् उत्तराणि एव देयानि) **(18 अङ्काः)**

निर्देशः - गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा केवलं प्रश्नानाम् उत्तराणि एव देयानि- (3x6=18)

"बहून्यपत्यानि मे सन्तीति सत्यम्। तथाप्यहमेतस्मिन्पुत्रे विशिष्य आत्मवेदनामनुभवामि। यतो हि अयमन्येभ्यो दुर्बलः । सर्वेष्वपत्येषु जननी तुल्यवत्सला एव। तथापि दुर्बले सुते मातुः अभ्यधिका कृपा सहजैव" इति सुरभिवचनं श्रुत्वा भृशं विस्मितस्याखण्डलस्यापि हृदयमद्रवत्। स च तामेवमसान्त्वयत्- "गच्छ वत्से ! सर्वं भद्रं जायेत ।अचिरादेव चण्डवातेन मेघरवैश्च सह प्रवर्षः समजायत। लोकानां पश्यताम् एव सर्वत्र जलोपप्लवः सञ्जातः। कृषकः हर्षातिरेकेण कर्षणाविमुखः सन् वृषभौ नीत्वा गृहमगात् ।"

पूर्णवाक्येन उत्तरत

(39) सर्वेष्वपत्येषु जननी कीदृशी भवति ?

(40) कुत्र जलोपप्लवः सञ्जातः ?

(41) कस्य वचनं श्रुत्वा भृशं विस्मितस्याखण्डलस्यापि हृदयमद्रवत्।

(42) कीदृशे सुते मातुः अभ्यधिका कृपा भवति?

निर्देशः - श्लोकं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

"उदीरितोऽर्थः पशुनापि गृह्यते, हयाश्च नागाश्च वहन्ति बोधिताः ।

अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः, परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः ॥"

(43) उदीरितोऽर्थः केनापि गृह्यते ?

(44) केऽपि बोधिताः वहन्ति?

(45) कीदृशी हि बुद्धयः भवन्ति?

(46) 'अश्वाः' इत्यर्थे श्लोके किं पदं प्रयुक्तम्?

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

(20 अङ्काः)

(अस्मिन् खण्डे के वल **चतुर्णां प्रश्नानाम् उत्तराणि** एव दे यानि) (4x5=20)

(47) **निर्देशः** - अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

"काकः- रे परभृत! अहं यदि तव सन्ततिं न पालयामि तर्हि कुत्र स्युः पिकाः ? अतः अहम् एव करुणापरः पक्षिसम्राट् काकः ।

गजः - समीपतः एवागच्छन् अरे ! अरे! सर्वां वार्तां शृण्वन्नेवाहम् अत्रागच्छम् । अहं विशालकायः बलशाली, पराक्रमी च। सिंहः वा स्यात् अथवा अन्यः कोऽपि । वन्यपशून् तु तुदन्तं जन्तुम् अहं स्वशुण्डे न पोथयित्वा मारयिष्यामि। किमन्यः कोऽप्यस्ति एतादृशः पराक्रमी । अतः अहमेव योग्यः वनराजपदाय ।

वानरः - अरे! अरे ! एवं वा (शीघ्रमेव गजस्यापि पुच्छं विधूय वृक्षोपरि आरोहति ।) "

पूर्ण वाक्येन उत्तरत

(क) काकः कस्य सन्ततिं पालयति? करुणापरः कथं च?

(ख) गजः आत्मनः विषये किं कथयति ?

(48) **अधोलिखित - श्लोकस्य अन्वयं मंजूषायाः पदानि चित्वा लिखन्तु -**

"क्रोधो हि शत्रुः प्रथमो नराणां, देहस्थितो देहविनाशनाय ।

यथास्थितः काष्ठगतो हि वह्निः , स एव वह्निर्दहते शरीरम् ॥"

अन्वयः - नराणां देहविनाशनाय (i) - - - - - - शत्रुः देहस्थितः (ii)-----------(भवति) यथा (iii)- - - - - - - स्थितः (iv)---------काष्ठम् एव दहते (तथैव शरीरस्थः क्रोधः) (v)-------- दहते ।

मंजूषा - (वह्निः, प्रथमः, काष्ठगतः, शरीरं, क्रोधः)

(49) **अधोलिखित-श्लोकस्य भावार्थं मंजूषायाः उचित - पदानि चित्वा लिखन्तु-**

"विचित्रे खलु संसारे नास्ति किञ्चिन्निरर्थकम्

अश्वश्चेद् धावने वीरः भारस्य वहने खरः ॥"

भावार्थः अस्ति यत् अस्मिन् विचित्रे (i)---------------किञ्चिदपि वस्तु (ii) - - - - - - - -

नास्ति। यतः यदा धावनस्य कार्यं भवति तदा (iii)-----------प्रयोगः क्रियते, परन्तु यदा भारवहनस्य कार्यं क्रियते तदा (iv) - - - - ----- (v) - - - - ----- भवति ।

मञ्जूषा - (संसारे, अश्वस्य, निरर्थकम्, खरः, उपयोगी)

(50) **रेखांकितपदेषु आधृत्य प्रश्न-निर्माणं कुरुत -**

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

(क) **<u>पतङ्गाः</u>** अम्बरपथम् आपे दिरे ।

(ख) चातकः **<u>वने</u>** वसति।

(ग**<u>) भूकम्पकारणं</u>** विचारणीयं तिष्ठति।

(घ) न्यायधीशः **<u>बं किमचन्द्रः</u>** आसीत् ।

(ङ) **<u>पुत्रं</u>** द्रष्टुं सः प्रस्थितः।

(51) **परीक्षा-शुल्क- क्षमापनार्थ म्प्रधानाध्यापकं प्रति लिखितं पत्रं प्रदत्तमञ्जूषा- सहायतया पूरयत-**

से वायाम्
प्रधानाध्यापक- महोदयाः ,
क-ख-ग विद्यालयः, राँ चीनगरम्।
विषयः- शुल्क-क्षमापनार्थ मआवे दनपत्रम् ।
महाशय,
(i) ---------- निवे दनम्इदम् अस्ति यत् (ii) --------- भवतः विद्यालयस्य एकः निर्ध नः(iii)--------- अस्मि। मम जनकः एकः निर्ध नः (iv)-------- -अस्ति। जनकस्य वार्षि कः(v) - - - - - - अति न्यूनः अस्ति । अस्मिन् (vi)---------वृष्टिः न जाता। वृष्टे : अभावात्(vii)----------- अपि क्षे त्रे न जातम्। गृहे सप्तसदस्याः सन्ति । अत एव गृहस्य (viii)----------- अति दयनीया अस्ति । एतदर्थ ममम वार्षि क परीक्षायाः(ix)------------ क्षम्यताम् । यतो हि शुल्कं दातुम् असमर्थ : अस्मि । भवताम् (x)-----------छात्रः, शुभम

कक्षा- दशमी ।

मञ्जूषा - (स्थितिः, सविनयं, छात्रः, अहम्, आयः, कृषकः, अन्नम्, वर्षे, आज्ञाकारी, शुल्कम्)

(52) **चित्रं दृष्ट्वा प्रदत्तमञ्जूषा-सहायतया संस्कृते पञ्चवाक्यानि लिखन्तु -**

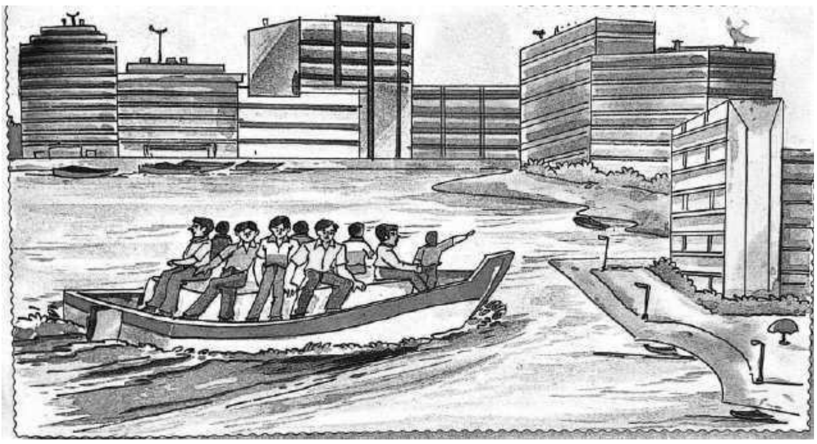

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

मञ्जूषा - (नौका, तीरे, जलम्, जनाः, भ्रमन्ति, आधुनिकयुगस्य, समृद्धे ,ःविशालभवनानि, प्रसन्नाः, शान्तम्, सुन्दर, सागरे)

अथवा

'विद्यालयस्य प्रार्थ ना सभा' इति विषयमाधृत्य प्रदत्त - मं जूषा - सहायता एकम् अनुच्छे दं लिखत-

मञ्जूषा- (छात्राः, विद्यालयस्य प्राङ्गणे, एकत्रिताः, उपस्थिताः, समाचारं, प्रश्नोत्तरीं, कवितावाचनं, सुविचारम्, कथयन्ति, अनुशासने, अन्ते, राष्ट्रियगानं, प्राचार्य स्य भाषणम्

नवोन्मेष शोध नेतृत्व
JCERT

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com

झारखंड शैक्षिक अनुसंधान एवं प्रशिक्षण परिषद्, राँची

उत्तराणि (MCQ) 2023-24

(मोडल-प्रश्न-पत्र)

कक्षा - दशमी विषयः- संस्कृतम् पूर्णांकः- 30

(उत्तराणि)

1.(ख) तथापि	2. (क) चलदनिशम्	3. (घ) पवनम्
4. (क) वर्षा +ऋतुः	5. (ख) जन+तल्	6.(क) बलवती
7. (क) बली	8. (ख) वदन्तः	9. (ख) महात्मानः
10. (ख) गङ्गायाः समीपं	11. (क) धूर्त-शृगालः	12.(ख) राम-लक्ष्मणौ
13.(क) पश्यति	14. (ख) पुस्तकम्	15. (घ) हस्यते
16. (क) अहम्	17. (ख) क्रियते	18. (ख) खादामि
19. (क) जनः	20. (ग) शोभना	21.(ख) सीतया
22.(ख) सपाद-पञ्च- वादने	23. (ग) सार्ध-षड्-वादने	24. (घ) पादोन-अष्ट-वादने
25. (क) एक-वादने	26. (ख) सपाद-चतुर्वा दने	27. (ग) इति
28. (क) इतस्ततः	29 (ख) उच्चै :	30.(घ) श्वः

PDF Created with deskPDF PDF Creator X - Trial :: http://www.docudesk.com